

Det pinsamma mötet mellan forskare och bibliotekarier

– några erfarenheter från undervisningen i litteratursökning vid De konstnärliga högskolorna i Malmö

av Peter Berry

Peter Berry är områdesbibliotekarie vid De konstnärliga högskolorna i Malmö, Lunds universitet och har arbetat vid Universitetsbiblioteket i Lund sedan 1991, bland annat som chef för Informationsavdelningen. Han fick 2002 ett internt stipendium för att utforska nya sätt att integrera bibliotek för olika konstnärliga utbildningar. Han har skrivit artiklar om bland annat sockenbibliotekets historia och pedagogik i biblioteksundervisningen samt en bok om intern kommunikation på forskningsbibliotek. Följande artikel skrevs ursprungligen för konferensen "Mötesplats inför framtiden" (2005) och publiceras med tillstånd av Bibliotekshögskolan i Borås.

Librarians and researchers – memories of embarrassing encounters and hopes for a bright future

As a bibliographic instructor of Ph.D. candidates at the Malmö Academies of Performing Arts, the author is looking for reasons why he seems to fail to make a reasonable impact. He suggests that one important explanation consists of how researchers consider their role vis-à-vis librarians. Interviews seem to confirm results of other studies, indicating that relations with librarians generally are regarded as of very limited interest. Some do, however, favor a rapprochement which leads the author to speculate about the merits of a "new" professional role, a symbiosis of researcher and librarian, and a developing sense of commonality.

Invocazione

Jag har valt att skildra den process som ledde mig fram till några idéer om hur man skulle kunna förbättra undervisningen i litteratursökning som en resa. Anledningen är att detta

är en ganska god beskrivning av hur jag gått tillväga och kanske lättare att läsa för en bredare publik som rymmer både bibliotekarierna och dem de vänder sig till. Slutligen är det det enda sätt som gav mig lusten att sätta mina tankar på pränt.

Jag inspirerades av följande rader i John Steinbecks *Resa med Charley*:

När en resa är väl planerad, förberedd och igångsatt inträder en ny faktor som blir dominerande. En tripp, en safari, en forskningsresa är en realitet, helt olik andra resor. Den har personlighet, temperament, individualitet, särprägel. En resa är i sig själv något personligt; det finns inte två likadana. Och alla planer, garantier, säkerhetsåtgärder och tvångsingripanden är fruktlösa. Vi upptäcker efter många års kamp att det inte är vi som tar en tripp; en tripp tar oss. Reseledare, tidtabeller, bokningar, allt vedertaget och oundvikligt stångar sig blodigt mot resans personlighet. Först när den tvättäkta vagabonden inser det kan han koppla av och finna sig till rätta. Först då försvinner missräkningarna. I så måtto är en resa som ett äktenskap. Man tar alldeles fel om man tror att man bemästrar den. Det känns skönt att ha fått säga detta, även om det bara är de som erfarit det som kommer att förstå det.

Startpunkt

Adagio maestoso

Jag är inte säker på vad det var som fick mig att ge mig ut på denna långa resa som det innebär att undersöka något och skriva om det. Jag antar att det framför allt var alla de timmar jag tillbringat i klassrum när jag försökt lära ut något om biblioteket och känslan, efteråt, att jag misslyckats och att jag frågat mig själv vad jag egentligen höll på med. Gjorde jag någon nytta? Nej, ingen alls, tänkte jag. Så slutade jag att undervisa i många år och det var först när jag kom i kontakt med en för mig ny, och befriande, pedagogik, som jag satte igång igen. Samtidigt hade jag bytt omgivning och bibliotekens tjänster förändrats dramatiskt. Jag befann mig nu på De konstnärliga högskolorna i Malmö, och min uppgift var att undervisa om biblioteksnätverkets digitala fulltextresurser för såväl elever som lärare, forskare och doktorander. Upprinnelsen till den resa jag nu var beredd att påbörja fanns i erfarenheterna i kontakterna med den senare gruppen. När jag undervisade dem, upplevde jag nästan samma vankelmodighet som när jag en gång började att undervisa om bibliotek. Men nu tyckte jag att det var dags att ta itu med saken, och resultatet är det ni ser framför er.

Den utlösande gnistan, det som fick mig att anträda mitt projekt, var förmodligen en blandning av tillfälligheter och en personlig utveckling. När jag såg meddelandet om "Mötesplats för framtiden" på BIBLIST fick jag känslan att här erbjöds en möjlighet, en utmaning, som jag måste acceptera om jag tog mina funderingar om undervisningen av "forskargruppen" (jag kallar den så för enkelhetens skull tills vidare) på allvar. Samtidigt hade mina planer på att fördjupa mig i ett av mina egna "forskningsintressen" mognat, och jag upplevde att min yrkesroll höll på att förändras.

Jag har många gånger tänkt på min situation som en bild, där bibliotekarien plötsligt

lämnar sin plats BAKOM disken och i ett obehagligt ögonblick kravlar sig över disken och ställer sig FRAMFÖR. Jag har också sett hur jag snabbt bytt tillbaka när det blivit för hett om öronen.

Det var säkert min egen upplevelse som gjorde att jag började se på problemen med undervisningen av forskargruppen som ett problem med attityder. Jag målade upp bilden framför mig av en pinsam situation på badstranden:

Jag ser framför mig en badstrand med människor i baddräkt. Sitter den bra? Är jag för tjock? För blek? Det är årets första dopp. Försiktigt doppar jag tårna i det kalla vattnet... Det här är min bild av bibliotekarierna och forskarna som betraktar varandra ängsligt och trotsigt, och till slut vågar mötas för att ge sig ut i det okända.

Jag hade genom åren hört många förklaringar till att biblioteksundervisningen (alltså inte undervisningen av bibliotekarierna) fungerade dåligt. De förklaringar jag tyckte bäst om gällde hur man motiverade sin publik, det vill säga att undervisa om sådant som angick studenten vid tidpunkten för undervisningen och inte göra välvilliga och utförliga presentationer av sådant som bibliotekarierna tyckte var pråkigt. I min undervisning tyckte jag nu att det inte räckte med att försöka engagera min publik. I min iver hade jag blivit onödigt intensiv och personlig och svor över detta efteråt. Jag bestämde mig för att undersöka andra förklaringar.

Jag valde att koncentrera mig på roller snarare än mitt och de andras individuella beteende, eftersom jag tyckte mig uppleva knippen av attityder som hörde till respektive grupp, snarare än enskilda personers personliga reaktioner. Jag var nyfiken på att se hur mina iakttagelser stämde med andras. Med i bagaget hade jag föreställningar som jag delar med många av mina kollegor: att mycket av den moderna bibliotekariens arbete är okänt

för dem utanför yrket och att bibliotekariens arbete förändrats framför allt som ett resultat av utvecklingen av den digitala tekniken. Jag hade också en aning om en skevhet i kontakten mellan bibliotekarier och forskargruppen som bestod av att den förra gruppen var mycket mer bekymrad över relationen och ägnade mer tid åt att försöka förstå den än den senare gruppen. Det var säkert därför jag valde en bild av gruppernas möte där bägge parter var jämställda och lika utsatta. Meningen var att jag ville studera bägge grupperns föreställningar om sina egna och andras roller, utan att låta undersökningen präglas av en känsla av att göra upp med gamla oförrätter. Om jag ska vara ärlig, var det kanske ändå särskilt ”den andra gruppen” jag ville se i baddräkt, på samma nivå som oss bibliotekarier.

Jag inbillar mig att jag alltid haft goda relationer med dem jag mött i mitt arbete som undervisare i litteratursökning på De konstnärliga högskolorna. Jag har alltid blivit bemött med vänlighet och intresse, och många goda samtal om allt från musik till existentiella frågor har blivit resultatet av vår kontakt. Känslan av att inte räcka till och att inte göra mitt jobb tillräckligt bra, har jag mig själv att skylla. När jag nu satte mig i sinnet att försöka förbättra mitt arbete genom att undersöka roller, var det främst till mina ”elever” jag vände mig, en grupp på cirka 30 personer. Jag bad dem reagera på ”badstranden”, min bild av mötet mellan bibliotekarier och forskargruppen. Jag bad dem också svara på frågan om de ansåg att det vore en fördel att bibliotekarien hade erfarenhet av forskning och om vilken slags pedagogisk metod de fördrog att bibliotekarien undervisade dem med. Anledningen att jag ställde de två senare frågorna var att försöka konkretisera hur en förändring av bibliotekariens roll eventuellt skulle kunna förbättra samspelet med forskargruppen.

För att sätta in svaren på mina frågor i ett större sammanhang, hade jag ovärderlig hjälp

av ytterligare några personer med kunskap om bibliotekariernas och forskarnas situation i sina egenskaper av forskare, lärare, bibliotekschefer och utbildningsledare på Lunds universitet. De kallade jag i fortsättningen ”gruppen övriga”. Kanske allra intressantast var samtalen med dem av mina kollegor som har en tydlig dubbel identitet och är både forskare och bibliotekarier. Ett varmt tack till er alla och en ursäkt för alla mina brister när det gäller att tillgodogöra mig det ni berättade

Innan jag fortsätter kan det vara på sin plats med några förtydliganden. Mina ”elever” och sedermera intervjuoffer hörde till tre olika kategorier: doktorander, lärare i högskolepedagogisk kurs och forskare. Jag gjorde ingen skillnad mellan dessa grupper när jag senare studerade deras svar, utan gav dem det gemensamma namnet forskargruppen. Detta blev naturligtvis en svaghet i mina studier, eftersom dessa tre grupper säkert inte alltid hade samma önskemål. Mitt försvar är framför allt att varje grupp hade blivit så liten att det hade varit omöjligt att dra någon vettig slutsats av svaren. De flesta av dem jag intervjuade i forskargruppen hade någon anknytning till Musikhögskolan.

Som uppsatsförfattare och resenär tyckte jag nu att jag gjort tillräckliga förberedelser. I kappsäcken fanns bakgrunden till min studie, en metod och ett syfte. Detta sista vållade mig emellertid fortfarande ett visst huvudbry. Jag ställde och ställer mig frågan om mitt mål var alltför privat, att förbättra min egen arbetssituation genom att skaffa mig en tjänst som kombinerade mina olika intressen. Jag bestämde mig slutligen för att en studie av roller i det sammanhang jag arbetar, och idéer om bibliotekstjänstens sammansättning och bibliotekariens pedagogik kunde vara av intresse för många och inte bara tjäna mina syften. Dessutom skulle jag få en möjlighet att bygga vidare i mitt sökande i kontakt med andra med liknande intresse. Alltså kastade jag loss.

Roller

Grave

Första anhalten på min resa i detta, som jag inbillade mig, ganska välkända territorium i gränslandet mellan forskargruppens och bibliotekariernas domäner, kom naturligt nog att bestå av en fördjupning av diskussionen av begreppet roller. När jag skärskådade min argumentering, fick jag klart för mig att roller, som jag ville definiera dem, hade två grundläggande egenskaper, dels att de avsåg en grups attityder, dels att dessa attityder ofta var outtalade och inte i första hand hade att göra med medvetna intellektuella processer. Jag bestämde att hur man använde rollbegreppet antydde hur man såg på relationerna till den andra eller de andra grupperna. Om man använde begreppet "roll" om sin egen situation i kontakten med den andra gruppen, så skulle det antyda en större upplevelse av sammanhang med den andra gruppen än om man beskrev relationen som "professionell" eller med andra begrepp som var inriktade i första hand på individen och/eller dennes intellektuella överväganden.

Samtalen med forskargruppen skedde framför allt per telefon eller via e-post. Det var i reaktionen på den inledande bilden (med badstranden) jag sökte efter hur forskargruppen definierade sin situation, som roller eller som något annat. Det mest påfallande i reaktionerna var emellertid de starka känslorna för eller emot hur väl bilden beskrev verkligheten, vilket inte var så konstigt, eftersom min avsikt med bilden naturligtvis varit att provocera. (Det bästa sättet att göra sig hörd när man syns dåligt.) Jag återkommer till dessa reaktioner.

Resultatet pekade på att forskargruppen mera sällan upplevde sig som rollinnehavare i relationen med bibliotekarierna. Det vanligaste var att man skildrade någon upplevelse som man själv haft i sin kontakt med biblioteket. En annan vanlig reaktion var att beskriva aktörerna mer distanserat än med rollbegreppet, t ex som innehavare av revir, tillhörande världar,

professioner, miljöer och specifika yrken. I avvikande men ändå intressanta svar, tog några fasta på rollbegreppets tydlighet. Någon tolkade rollspel som något oärligt, som inte avslöjar de verkliga intentionerna hos en person. Det fanns en tendens i flera andra svar att avvisa roller, eftersom de inte gick ihop med medvetna och intellektuella sätt att bete sig. Å andra sidan fanns det en person i forskargruppen som prisade rollbegreppet för sin tydlighet.

Om jag tagit utsagorna om roller som ett klart besked om hur forskargruppen betraktade samröret med bibliotekarierna, skulle jag ha blivit bekymrad. Men jag intalade mig att det gällde att komma ihåg att dessa reaktioner var en avspeglning av hur bibliotekarier och forskargrupper fungerade tillsammans just då, och inte i första hand ett önskemål som beskrev hur det skulle kunna vara under idealiska förutsättningar.

Två ting sporrade mig och fick mig att hålla fast vid min kurs och att fortsätta använda roller eller rollliknande begrepp för min fortsatta forskningsresa. Det ena var de entydiga svaren jag fick från de av mina kollegor som är både forskare och bibliotekarier när det gällde roller. I dessa svar fanns ingen tvekan om att använda rollbegreppet för att tolka relationen mellan bibliotekarier och forskargrupp. Här följer ett exempel:

X berättade hur han upplevt sin roll som bibliotekarie när han burit kartonger med böcker i samband med att biblioteket flyttades, och blivit tilltalad som "vaktmästare" X av en av institutionens professorer, vilket X upplevde som mycket nedlåtande, även om det kanske inte varit avsikten. Men X berättade också, vilket är lika intressant, hur lärarna och forskarna (som han nästa dag kunde sitta på ett seminarium med, och där X kunde delta och hävda sig utan problem) var generade när de mötte honom och sade att "sådant måste också göras". X menar att här fanns en oklarhet om rollerna bibliotekarie och forskare-kollega som var pinsam för de andra forskarna-kollegorna.

Det fanns några inom forskargruppen som talade om roller med samma självklarhet som i exemplet ovan när de beskrev relationen mellan forskar- och lärarroll. Detta, tänkte jag, tydde på att roller upplevdes starkare när sammanhången var påtagligare. Det andra som drev mig framåt var de ambitioner som flera förknippat med biblioteket, att det var dess sak att driva utvecklingen framåt, inte ”kundernas”. En kollega uttryckte detta så här: ”Det hänger alltid på oss. Vi har det yttersta ansvaret. Vi ska inte skylla på dumma låntagare.”

En förändring av bibliotekariens roll - bibliotekarie eller forskare

Allegro

En viktig del av min resa kom att bestå av en seglats i farvatten mellan bibliotekarie- och forskarrollen. Jag har sett framför mig hur jag försökt hitta en väg mellan rollerna för att komma fram till en ny identitet för resenären. Min fråga om bibliotekariens behövde kunskap i forskargruppens ämne gav besked både om relationerna mellan rollerna och rollernas innehåll. Informationen om väderleksförhållanden, strömmar och rollerna kom från intervjuerna med forskargruppen och övriga. Det blev en spännande färd.

För enkelhetens skull fick ”forskare” beteckna såväl lärare, doktorander som forskare.

Relationerna

Forskargruppen menade att det fanns en tydlig skillnad mellan grupperna, och att det inte var något problem. Man beskrev relationen som präglad av professionalitet och ömsesidig respekt. En forskare uttryckte detta så här:

Bibliotekarier och forskare möts ju i egenskap av att vara representanter för två professionella grupper, där den ena gruppen kan ge service till den andra. Jag förutsätter att båda parter bemöter varandra med respekt för den andres professionalitet.

Några forskare menade att de inte hade tid att ta emot mer information från bibliotekarien, men ingen i forskargruppen kunde tänka sig att låta bibliotekarien begränsa informationsflödet. Tanken att denne skulle välja information åt forskaren var oacceptabel. Det fanns de i forskargruppen som hade något avvikande åsikter. Några beskrev avståndet mellan grupperna som alltför stort. En forskare beskrev detta som om bibliotekarien och forskaren satt på var sin bergstopp utan att våga hoppa över stupet. Kanske vinkade man lite till varandra och ropade ”hållå”. Några nämnde forskarens rädsla för att avslöja sin okunnighet och bibliotekariens överdrivna respekt för forskaren. Forskarens okunnighet gällde då främst ny teknik på biblioteket.

Det var lätt att glömma att gruppen övriga inte bestod av bibliotekarier i första hand, eftersom de ofta verkade stå för ett ”bibliotekarieperspektiv”. Några i denna grupp beskrev den allmänna stämningen mellan forskare och bibliotekarier som präglad av oklarhet, osäkerhet och okunnighet. Man menade till exempel att bibliotekarierna var osäkra på sina roller och att forskarna saknade kunskap om bibliotekariernas roll. Följande sades av en person som är både forskare och bibliotekarie:

Som forskare är man sig själv nog. Man har svårt att se att en bibliotekarie skulle kunna göra något som man inte kan själv. Men om jag hade vetat det jag vet nu, hade det gått fortare. Man sysslar med informationskompetens som forskare, men omedvetet och ostrukturerat. Det har hänt mycket de senaste 5-10 åren.

Rollerna

I de få kommentarer som forskargruppen gjorde om sig själv, tog man fasta på forskaren som individualist och expert. Gruppen övriga var mer våtaltig på denna punkt. Forskarna beskrevs som självständiga upptäcktsresanden och tvärvetenskapliga ifrågasättare, vana att ta till sig kunskap och spontana infall, med

ett levande intresse för sitt ämne som inte begränsade sig till den lagstadgade arbetstiden. I forskargruppens synpunkter på *bibliotekarierna* betonades deras roll som hantverkare, metodiker, tjänstemän, kännare av rutiner och sökvägsexperter, särskilt med avseende på det digitala. De flesta tillmätte inte bibliotekariens kunskaper i forskarens ämne eller erfarenhet av forskning stor betydelse. Det fanns emellertid avvikande åsikter i forskargruppen. Några såg bibliotekarien som en nyfiken inspiratör och ”öppnare av möjligheter”. Några menade att bibliotekariens ämneskunskap och intresse för forskarens ämne var viktigt. En forskare uttryckte detta så här:

Erfarenhet av just forskning, d.v.s. projekt efter avlagd doktorsexamen, är inte viktigt i sig.

Däremot kan det vara en fördel om bibliotekarien har genomfört undersökande studier.

Det är viktigt att han/hon informerar sig om de villkor som gäller för den enskilde forskaren/doktoranden.

Gruppen övriga lade större vikt vid bibliotekariens ämneskunskaper men bidrog även med några smickrande beskrivningar av bibliotekarien som kontrollerande, bokstavstrogen, ”pysslig” och onödigt försynt.

Seglatsen skedde i besvärligt men inte dramatiskt väder med stundtals dålig sikt. Jag lade kursen omsorgsfullt på lagom avstånd från forskarrollen. Jag återkommer i avsnittet ”Den nya rollen” till vad dessa intryck kom att betyda för resenärens nya identitet.

En förändring av bibliotekariens roll - en ny pedagogik

Vivace

En resa innehåller ofta frestelser som man inte ger vika för. Det kan vara en skylt vid vägen som berättar om ett fornminne eller en vacker utsikt. Man stannar sällan. Det finns inte tid.

På denna min färd lät jag mig lockas bara en liten stund, väl medveten om att resan måste gå vidare och att jag inte fick försjunka för djupt i min distraktion. På skylten stod det ”inspiration” och med liten text ”pedagogisk metod i biblioteksundervisningen”.

En kollega skrev nyligen till mig att när vi diskuterar pedagogisk utveckling som metod inom biblioteksvärlden, kanske vi ofta är onödigt begränsade i vårt tänkande. Jag håller med henne.

Under höstterminen 2004 undervisade jag eleverna i årskurs 1 på Musikhögskolan i Malmö i litteratursökning. Bakgrunden var att man ville utveckla kursen i medieteknik från att handla om enbart programhantering till ”projektorienterad datoranvändning”, det vill säga att lära eleverna att arbeta med digitala bibliotekstjänster, informationshantering, kritisk källgranskning och urvalsfrågor. Studenterna presenterade korta uppsatser som bestod av nedslag i olika informationskällor på några teman som lärarna och jag bestämt. Ett sådant tema var ”improvisation”. I uppsatserna var det viktigt att eleverna angav var de hittade informationen. Min uppgift var framför allt att lotsa dem genom biblioteksnätverkets olika digitala fulltextarkiv.

Inspirerad av Georgi Lozanovs idéer om suggestopedi (Lozanov, 1983) utvecklade jag en ny slags undervisning som jag kallade för ”inspiration”, en blandning av inspiration och information. Meningen var att anknyta till elevernas ämnesinriktning (musik) för att väcka intresse för litteratursökning hos en grupp som är ovan vid att se biblioteket som något annat än ett ställe att låna på. Min grundidé var att undervisningen skulle leda till att eleverna använde litteratursökningen i första hand som en källa till inspiration. När de lärt sig hur de använder de digitala hjälpmedlen som inspiration, skulle de också ha skaffat sig förmågan att göra målinriktade sökningar.

Ett sätt att låta sig inspireras var, menade jag, att göra en ”resa” i det digitala biblioteket. Med ett tema i bakhuvudet gjorde man nedslag i materialet och varje nedslag associerade till ett nytt nedslag. Jag uppmanade eleverna att vara mycket öppna för oväntade ting som hände under resan.

När jag undervisade började jag med att presentera en egen resa och berättade utförligt om vad jag hittat och även, men i andra hand, vilken typ av hjälpmedel jag använt. Sedan fick varje elev göra sina egna resor och berätta om dem.

Jag använde ett väl förberett exempel på en egen resa och försökte att skapa en miljö med hjälp av bilder, ljud och olika föremål. Ett exempel jag brukade använda var ”säckpipor och improvisation”. Innan jag började lektionen fanns säckpipemusik svagt i bakgrunden. Det hände att jag serverade ett litet glas Guinness och ”Scottish shortbreads” och att jag blåste i skalmejan (som hör till min egen säckpipa). Jag började min resa i en digital uppslagsbok i en artikel om den skotska säckpipan och hamnade via artiklar i Universitetsbibliotekets digitala fulltextarkiv om ”piobaireachd” och ”canntaireachd” i Tjeckoslovakien på 1800-talet där det fanns orkestrar med 2 säckpipor, 2 fioler, klarinett och basfiol (vilket ljud!), zampogna, piffaro, ciaramella, cornamusina, en fläkt av Italien, till dagstidningsartiklarna och hårdrocksbandet Korn, ”fläsigt gung i läderkilt”, Johanna Magdalena Beyer (född i Leipzig 1888, död i USA 1944) – pianolärarinna som komponerade orkesterstycke 1938 för musettedragospel, elektrisk cello, blåsensemble, bastrumma, saxofon och säckpipa... (återigen - vilket ljud!).

Eleverna lärde sig använda Universitetsbibliotekets digitala nätverk och, framför allt, lät sig inspireras.

Jag kallade alltså denna blandning av information och inspiration för ”inspormation” (inspormazione, utjezjdenie po inspormat-

sionnych delach).

Jag funderade redan då på om inspormation skulle kunna fungera i andra undervisningsmiljöer än ”konstnärliga” miljöer, särskilt bland humanister. Inspormation påminde om humanisternas sätt att söka information som är mer associativt till sin karaktär än naturvetarnas. Det oväntade mötet med en bok som råkar stå bredvid den man söker ger upphov till nya idéer.

Jag skapade begreppet inspormation för att beskriva en pedagogisk metod, där inspirationen och människans hela livsupplevelse tillåts vara del av inläringen och den kreativa processen. Jag läste vidare om *inspiration* och *flow* för att lära mig om glädje och koncentration i den kreativa processen (Berry, 2005; Kast, 1997; Csikszentmihályi, 1997).

Undervisningen i informationssökning på Musikhögskolan enligt inspormationsmetoden gällde bara årskurs 1 och metodikkursen. Undervisningen av forskargruppen skedde mer traditionellt och utgick från speciella sökproblem. Jag började emellertid fundera på om inte även denna grupp skulle kunna vara intresserad av en mer ”inspormationell” undervisning. Därför ställde jag följande fråga till dem: ”Hur ställer du dig till att få en presentation som syftar till att stimulera intresse snarare än att ge svar på specifika sökfrågor?”

Följande svar var representativt för forskargruppens ”både och”:

En bra idé. Men oftast är det en snårig värld som man måste få hjälp med, att lära sig sökfunktioner etc. Jag tyckte att den tid du avsatte för oss doktorander var väldigt bra, men den var så att säga behovsorienterad. Så ännu ett tillfälle hade jag inte haft något emot med en intresseväckande presentation utifrån andra perspektiv. Egentligen handlar det om att de som utnyttjar biblioteket också kan få reda på vilka inneboende resurser som finns där. Utveckla ett reflekterande samarbete, med plats för kreativa, innovativa idéer.

Varianter på detta svar innehöll förslag om att vägledning med mera specifika sökfrågor skulle ske individuellt och antingen före eller efter den mera problemorienterade undervisningen. Några avvek från denna uppfattning och betonade ett av alternativen.

Vill ha vägledning i speciella sökfrågor:

Jag behöver inte få mitt intresse stimulerat, det är redan stort. Jag behöver hjälp med konkreta sökfrågor ibland.

Vill ha mer problemorienterad undervisning:

När jag är nyfiken på något nytt vore det spännande med en bibliotekarie som kunde inspirera. Kollegorna har alltid så bråttom. Bibliotekarien är någon man pratar med filosofiskt: "Men det här då, kan det vara något för dig?".

Bland svaren från gruppen övriga fäste jag mig särskilt vid några uttalanden som visade på släktskapen mellan den problemorienterade presentationen och humanisternas mera associativa sätt att söka litteratur genom att utnyttja tillfälligheter och infall samt att inte känna sig bunden av indelningen i akademiska discipliner.

Låt mig summera. Färden närmade sig nu sitt slut. I bagaget fanns nya erfarenheter som behövde bearbetas och som gällde hur resenären skulle se ut i sin nya skepnad. Frågan var hur den såg ut och hur han skulle tas emot vid hemkomsten.

Den nya rollen

Andante

Har man varit borta länge och upplevt mycket, kanske man kan förstå att man inte blir igenkänd genast, även om man blir besviken. Under färden över rollhavet hade jag blivit präglad i min roll av föreställningarna om forskare och bibliotekarier och idén om en annorlunda pedagogik. Frågan gällde nu hur min nya identitet skulle uppfattas. Om detta kan

jag bara spekulera, eftersom resan i skrivande stund inte är över. Frågan skulle också kunna ställas så här: hur uppfattades en person som tidigare varit bibliotekarie och nu blivit någon som spelade någon slags blandning av lärar-, forskar- och bibliotekarierollerna? Jag var medveten om att ingen förordat just den roll jag nu kommer att beskriva. Den avspeglade i viss mån ett önsketänkande å min sida, när jag försökte se delar av intervjuerna som pekade framåt, snarare än befäste den gamla ordningen.

Först var det nödvändigt att försöka precisera innehållet i den nya rollen. När det gällde relationen till forskning, föreföll det vara rimligt att föreslå en bibliotekarieroll som innebar att bibliotekarien kände till forskningen i det ämne bibliotekets samlingar representerade och integrera den kunskapen i praktiken utan att vara forskare, så kallad "evidence based librarianship". Det skulle kunna vara lättare att få en sådan roll accepterad än en roll som innebar att bibliotekarien också var forskare på en del av sin tid. Den lösningen tilltalade mig i och för sig mer. I bagaget skulle bibliotekarien ha med sig bland annat följande egenskaper som passade in i forskararbetet: en tvärvetenskaplig attityd (det som brukar kallas bibliotekariens bredd), en stor kontaktyta (alla som använder biblioteket), direkt kontakt med böckerna och deras digitala motsvarighet, kunskap om bibliografering och katalogisering samt en humanistisk profil.

När det gällde pedagogik skulle också bibliotekariens roll förändras. En problembaserad pedagogik av typen inspiration krävde att bibliotekarien var pedagog och auktoritet inom det ämnesområde han verkade inom. Han måste ta del av "forskningsresultat, angreppssätt, frågeställningar", sade en forskare i forskargruppen. Och i forskarens uppfattning av sin roll måste det finnas utrymme för en bibliotekarie som inte bara pekade, utan som också var medresenär.

Hur skulle nu en sådan person uppfattas? Det är sannolikt att det skulle bli bekymmer. Att bryta ny mark är inte lätt, påpekade en av de intervjuade forskarna med anspelning på bibliotekariens nya roll. Annars kom diskussionen om bibliotekariens roll i samtalen med forskargruppen och gruppen övriga att handla om hur denne kombinerade redan existerande roller som forskar-, lärar- och bibliotekarierollerna. Det var svårt att tänka sig en lösning som lämnade de traditionella formerna, en upptäckt jag själv gjorde, när jag som i exemplet i början av detta avsnitt försökte beskriva den nya rollen. Kombinationen av de olika rollerna beskrevs påfallande ofta, men inte alltid, som ett problem. Att ha olika roller betydde ibland att det var svårt att veta vem man företrädde. Det var en svår balansgång mellan de olika rollerna och det var lätt att försumma en part. Att man hade bägge rollerna behövde inte innebära att de befruktade varandra, utan att de existerade i två olika rum. En forskare och bibliotekarie beskrev sig själv: ”i hjärtat forskare – men trivs bra som bibliotekarie”. Samma person menade att forskaren och bibliotekarien är olika personligheter men att många har båda sidor i sig.

Min nya identitet skulle med andra ord uppfattas som antingen en lärar-, eller en forskar- eller en bibliotekarieroll. Man skulle försöka få mig att passa in i givna former snarare än att se förutsättningslöst på mina möjligheter att skapa en roll som skulle kunna vara en tillgång för alla de nämnda grupperna. Men, problemet med att bli igenkänd och accepterad skulle förmodligen bli värre än så.

I en uppsats i *Journal of academic librarianship* beskrev Christiansen, Stombler och Thaxton hur bibliotekarier och lärare (”faculty”) är medvetna om bristen på sammanhang mellan de två grupperna. Det intressanta var, att de kunde visa att det endast är bibliotekarierna som är bekymrade över detta (Christiansen m fl, 2004, s. 116). De visade att lärarnas brist

på engagemang har sitt ursprung bland annat i gruppernas olika sätt att arbeta, skillnader i kultur och skillnader i status.

Generally, librarians encourage a culture of sharing, cooperation, and collaboration....By contrast, faculty culture is generally more isolated and proprietary. Faculty have been trained through years of schooling and practice as professionals to value solitary work highly and to maintain exclusive control over teaching and research project... (Christiansen m fl, 2004, s. 118)

Skillnader i status hade enligt samma källa främst att göra med att bibliotekarieryrket betraktades som ett serviceyrke, och att de flesta bibliotekarier var kvinnor (Christiansen m fl, 2004, s.119).

Christiansens studie av relationerna mellan lärare och bibliotekarier vid amerikanska universitet antydde att bibliotekarien i den nya rollen, även om han blev sedd i sin nya identitet snarare än som en kombination av flera olika identiteter, ändå skulle ha svårt att finna gehör för sin nya roll, eftersom lärare och forskare (”faculty”) hade ett svalt intresse för en närmare relation med bibliotekarierna.

Det fanns ytterligare ett skäl till varför jag inte skulle bli igenkänd i min nya roll. Anledningen var att ingen skulle kunnat skilja den från bibliotekarierollen, eftersom ingen med säkerhet kunde säga vad den bestod av. En orsak till att detta tillstånd uppkom, var som alla vet, utvecklingen av digital teknik och dess följd. Oklarheterna kring definitionen av bibliotekariens ”kärnkompetens” diskuterades bland annat i BIBLIST under sommaren 2005. Det antydde stora skillnader mellan åsikterna om bibliotekariens forskarroll.

Det fanns således anledning att hysa allvarliga farhågor om hur jag skulle bemötas när jag avslutade min färd. Emellertid hade jag under min resa samlat en tjock bunt med förslag om hur situationen skulle lösas. Och

med dessa i bakfickan ämnade jag med käcka steg möta mina belackare.

Så blir det bra...

Marcia

Jag samlade alltså mina förslag i tjock rulle papper. Jag ämnar nu delge er dem. Naturligtvis bara ett *kort* utdrag. Jag vill först poängtera att den roll som jag skisserat bara gäller några av de arbetsuppgifter en bibliotekarie har, egentligen bara det arbete som har med biblioteksundervisningen av forskare att göra. Det är möjligt att resonemangen även passar i andra sammanhang, till andra arbetsuppgifter som har med katalogisering, klassificering, information och förvärv att göra.

Låt oss börja från början med rekrytering- en av bibliotekariestuderande. Här gäller det att välja självständiga individer med ett brinnande intresse för bildning och en allvarlig kärlek till bibliotekarieyrket.

Det måste skapas tjänster där det ges möjlighet att utveckla ämneskunskap och pedagogisk färdighet. Det är viktigt att arbetsgivaren ger tydliga signaler om kraven på den bakgrund som krävs av studier och träning.

Kanske borde man inrätta fackreferenttjänster som i Danmark och Norge där en del av tjänstetiden kan användas för egen forskning.

För museianställda finns sedan några år Nordiska museets forskarskola för att sörja för återväxten av personal med högre akademisk examen. Kanske något liknande kunde skapas för bibliotekarier? I ett tidigt skede av utredningen om forskarskolan diskuterades en sådan möjlighet som sedan fick överges på grund av bristande intresse från bibliotekariernas sida.

Det är viktigt att arbetsgivaren stimulerar bibliotekarier med ämneskunskap att fortbilda sig på olika sätt inom sina ämnen, och ger dem möjlighet att delta till exempel i uppsatsseminarier. Det vore en god investering att

stödja de bibliotekarier som vill publicera sig.

Man kunde införa ett system som påminner om det som gäller för lärare på Musikhögskolan, som ger dem möjlighet att utföra ”konstnärligt utvecklingsarbete” i tjänsten som sedan kan resultera i en publikation eller en kurs.

Det borde skapas ett sammanhang för bibliotekarier med ämneskunskap att diskutera gemensamma angelägenheter och att få fortlöpan- de information om utvecklingen i de ämnen de representerar. Ett sådant initiativ har tagits i Uppsala, där nu för andra året forskare berättar för bibliotekarier med ämneskompetens om utvecklingen i respektive ämne. Man får säga att det varit en stor succé.

Det blev dags att runda av och summera min resa i lugn och ro.

Blev det bra?

Coda

Min utredning gav inga enkla svar på hur jag skulle göra för att förbättra undervisningen av forskarna på Musikhögskolan. Men under resans gång, bland annat med hjälp av goda samtal med mina ”elever”, har jag lärt mig åtskilligt och ämnar fortsätta detta samtal. Dessa ord blir en del av det som ska åstadkomma en förändring. Resan fortsätter alltså...

I början av den här skildringen försökte jag komma underfund med vad det innebär att resa och fann att en resa är något enhetligt, något individuellt, och att den ena resan inte är den andra lik. Det slog mig nästan med häpnad hur starkt särpräglad en resa är, och jag fastnade för postulatet att det inte är en människa som tar en tripp – en tripp tar oss. Men det resonemanget gäller inte en resas livslängd. Det tycks växla och vara omöjligt att förutse. Vem har inte varit med om att en resa är slut och förbi innan resenären har återvänt? Motsatsen finns också – många färder fortsätter länge efter det att förflyttningen i tid och rum har upphört. Jag minns en man i Salinas som när han var medelålders gjorde en resa till Honolulu, och

den resan fortsatte resten av hans liv. Vi kunde se honom sitta i gungstolen på verandan kisan- de med de halvslutna ögonen, ständigt på väg till Honolulu. (Steinbeck, J. *Resa med Charley*)

Jag började med att introducera bilden av badstranden som ett sätt att visa hur man kunde uppfatta mötet mellan bibliotekarien och forskaren. Jag slutar med en vision av hur vi möts i slutet av sommaren. Då är vi brunbrända och pratar och skrattar och stänker vatten på varandra och äter pastejer ur videkorgar och dricker vin.

Foto: James Walshe

Postludium

I december 2005 kom nyheten om ”ett postdoktoralt program för forskare inom ABM-sektorn” (<http://www.rj.se/38157.htm>). Med stöd från Stiftelsen Riksbankens Jubileumsfond och Kungl. Vitterhetsakademien utlystes 16 femåriga forskartjänster för nydisputerade

vid bland annat Kungliga biblioteket och universitetsbiblioteken i Lund och Uppsala. 75 procent av tjänsten ska utnyttjas för forskning som ”skall utgå från ett lokalt behov att bearbeta de interna samlingarna”. Resterande tid ska ägnas åt tjänstgöring på respektive myndighet. Handledningen i myndighetens ordinarie arbete ska ske via ”en erfaren tjänsteman”.

Kan man hoppas att det i det nya forskarprogrammets anda kommer att vidtas åtgärder för att utnyttja ämneskunskapen hos bibliotekarierna i större utsträckning och i nya former eller kommer ”det pinsamma mötet” att bestå? Jag tror det är viktigt att argumentera för att skapa möjligheter för ämneskunniga bibliotekarier att utveckla sig inom sina ämnen på sina arbetsplatser. Därför ber jag alla som för närvarande förbereder en studie eller som bedriver något som påminner om forskning i anslutning till det ämne man tjänstgör inom att höra av sig till mig på e-postadress peter.berry@lub.lu.se. Min avsikt är att göra en inventering av alla pågående projekt och de betingelser under vilka forskningen sker. Hör av er!

Bibliografi

- Berry, P (2005). Biblioteksundervisning på Musikhögskolan. I: *Närhet och distans...* Lund: Lunds universitets bibliotek. [under utgivning]
- Christiansen, L., Stomblér, M. & Thaxton, L. (2004). A report on librarian-faculty relations from a sociological perspective. *Journal of academic librarianship*, 30 (2), 116-121.
- Csikszentmihályi, M. (1997). *Finna flow: den vardagliga entusiasmens psykologi*. Stockholm: Natur och Kultur.
- Kast, V. (1997). *Glädje, inspiration, bopp: om att hitta känslorna som lyfter*. Stockholm: Natur och Kultur.
- Kotter, W. R. (1999). Bridging the great divide: improving relations between librarians and classroom faculty. *Journal of academic librarianship*, 25 (4), 294-303.
- Lozanov, G. (1983). *Suggestologi och suggestopedi*. Tierp: Pedagogisk utveckling.
- Steinbeck, J. (1963). *Resa med Charley*. Stockholm: Bonniers.